

PHILOSOPHICAL NUANCES IN THE HISTORICAL THINKING OF VASILE PÂRVAN

Claudiu Holdiș

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center

Abstract: The present paper will refer to an aspect of Vasile Pârvan's historical philosophy. Everything begins and ends with the Cosmos. The matter is inert, and the spirit is the one that gives it life. The matter and the spirit are the two facets of the ontological plan. Here one will be able to discover the energy, which will flow everywhere in an undulating way, the matter transforming its ugliness and chaos into beauty and life.

Keywords: methaphysics, Cosmos, the spirit, ontology, axiology

Vasile Pârvan este un vizionar, lucru dovedit, atât în încheieturile operei sale filozofice și istorice, cât și în ceea ce privește gândirea sa, aflată în conexiune directă cu „ritmica universală”. Este un creator al unei școli românești de arheologie, având o erudiție și originalitate cu adevărat remarcabile. A fost un gânditor riguros, un spirit de o mare finețe, care a lansat o serie de provocări, reanalizând vechile concepte, îndrăznind să iasă din tiparele impuse de predecesorii săi. Pârvan a abordat perspectivele trecutului românesc, realizând o adevărată incursiune în protoistoria poporului nostru, reactualizând adevăratele „linii ale devenirii”. Imaginea ansamblată de el, este aceea a unei grandioase construcții, care depășește istoria faptică și cronologică, mergând până la esența unei ontologii, „a integrării omului în devenirea universală”¹. Ampla sinteză asupra realității, realizată de filozoful român al istoriei, se axează pe o idee forță, aceea a „integrării omului și a istoriei făurită de el în realitatea cosmică” și „a participării la fire”². Existența noastră, înconjurată de un mare tragism, provine sau se deduce din conceptul de „Cosmos”. Existența este o parte esențială a sintezei pârvaniene, și se caracterizează „printr-o concepere dinamică” a acesteia, văzută fiind „ca un tot coerent în infinitele sale forme de manifestare și desfășurându-se potrivit unei ordini intrinseci”³. Filozoful și istoricul român dorește să exploreze în mod sistematic însăși sursele existenței, participarea naturii umane în consonanță cu ritmul etern al lumii, preocupându-l pe deplin. Totul ne conduce înspre o perspectivă cosmică, aici și nu în altă parte găsim geniu omenesc, pentru că natura umană nu este absorbită și descompusă identitar de infinitul amorf, rău al materiei aflată în nemișcare. Geniul uman este eminent vii, chiar dacă îl vom găsi solitar într-o imensitate infinită a timpului și spațiului, pe un astru infinit de mic, având o existență scurtă. El, acest geniu uman, va încerca să se autodepășească, axiologic vorbind, apropiindu-se astfel de ritmul etern al lumii, năzuind spre infinit, prin intermediul gândului activ. Pârvan este convins că totul începe de la Cosmos, drept pentru care, de aici pornim cu studiul intens al înțelegerii istoriei și al ființei ca parte activă și componentă esențială a

¹ Ioan Humă, *Vasile Pârvan sau lauda gândului*, Iași, Editura Junimea, 1987, p. 209;

² ibidem

³ Virgil Emilian Catargiu, *Vasile Pârvan filozof al istoriei*, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 121;

acesteia. Cosmosul este elementul absolut, care filtrează, concepe și explică fenomenele lumii acesteia, inclusiv faptele istorice. Este obiectiv acest Cosmos, iar ființa umană ca parte integrantă își trăiește sieși urcușurile și coborâșurile, în năzuința ei spre universalitate și spre înfăptuirea valorii. Numai astfel, fenomenele „vieții omenești sunt o parte integrantă din ritmica universală”⁴. Evident este că, viața umanului se desfășoară după legile inexorabile ale Cosmosului, asupra căruia se proiectează aspirația creatoare durabilă a ființei. Legile cosmice în sine, „determină viața umană și pe cea extraumană, pe pământ, ca și viața lumilor nesfârșite, în Univers”⁵. Cosmosul ne este reprezentat, de către Pârvan, ca o infinitate de aspirații umane axate pe creație și valorizare, ca universal axiologic. Un fenomen al vieții omenești, arată gânditorul român, „e în sine indiferent și neutru, ca orice fenomen al vieții cosmice. El devine „religios”, „artistic” ori „istoric” după atitudinea ce-o luăm noi față de el. Iar această atitudine dă fenomenului cosmic un aspect uman, care nouă, în îngustimea obișnuită a orizontului nostru, ni se pare singurul său aspect, ba chiar esența lui, în vreme ce, de fapt, el rămâne, înainte de toate, esențial, cosmic, iar aspectul său, general, ritmic”⁶.

Virgil Catargiu, cercetătorul ieșean, nu include liniile de forță pârvaniene într-o latură cosmic integrativistă, reieșită dintr-o viziune cu puternic accent determinist. Nu este vorba nici de un stoicism, la care Pârvan a făcut apel de atâtea ori, transformându-l într-o cale de urmat, mai ales pentru el și generațiile care vin din urmă. Catargiu afirmă existența unei „tendințe structuraliste”⁷. Tendința aceasta este impusă aproape în trasarea elementelor care compun lumea noastră. „Încercarea de schițare a unui sistem având ca premisă deducția integrală a existenței, inclusiv a lumii istorice, din conceptul de „Cosmos” reprezintă o tendință structuralistă. Această tendință structuralistă se manifestă în folosirea noțiunilor de „idee”, „structură” sau „formă”, care apar în legătură nemijlocită cu ideile de ordine, de solidaritate a elementelor constitutive ale întregului privit ca un organism”⁸. Staticul și dinamicul survin pe fondul unui ansamblu complex al elementelor lumii acesteia. Mai întâi staticul este aservit structurii „odios de greoaie a materiei”, în vreme ce dinamicul se impune pe fondul energiei, „al mișcării universale” și al întrepătrunderilor cosmice. „Alcătuirea structurilor, formelor sau ideilor se află în raport direct cu Cosmosul, cu întregul care nu se reduce la suma structurilor, formelor sau ideilor. Acestea toate capătă o tentă axiologică prin raportarea lor la categoria de valoare”⁹. Există o dimensiune ontică a elementelor, comportamental vorbind, plasate în „raporturi de opoziție binară”¹⁰. Potrivit lui Pârvan, societatea reprezintă o imagine în care, întâlnim materialul și spiritualul, având fiecare contribuțiile lor sistemice proprii. În ființa umană sunt reliefate integralul biologic și diferențialul spiritual, ca elemente aflate în opoziția încheștării pozitive. Este de fapt, o „continuă luptă între diferențial și integral, care crează toate marile deveniri istorice, și al cărei ritm mai slab ori mai intens constituie suprema valorificare a fenomenelor evolutive, spiritual-umane”¹¹. Vorbind despre națiune, un creuzet al forțelor ample de creație izvorâte din esența antinomiilor, Pârvan afirma că aceasta este o „devenire spirituală abstractă, intens ideologică, iar nu cumva simpla realitate materială, biologică, evoluând ca speciile animale abia în imensitatea timpului, forța ideii naționale e uriașă în prelucrarea sufletului mulțimilor pe baza acelei solidarități subconștiente ori semiconștiente,

⁴ Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, Editura Cartea Românească, București, 2003, p. 58;

⁵ ibidem

⁶ ibidem

⁷ Virgil Emilian Catargiu, op. cit., p. 122;

⁸ ibidem

⁹ ibidem

¹⁰ ibidem

¹¹ Vasile Pârvan, op. cit. p. 66;

fatale(..)”¹². Pe plan cultural se manifestă activ ritmul de tradiție și ritmul de inovație, iar în ceea ce privește istoria, aici se afirmă pe deplin „materia ritmizată umană”, „sufletul”, „ideile ritmice”.

În Cosmos, încleștarea veșnică se desfășoară nefortuit între materie și energie, între inerție și vibrație. Sunt două tabere veșnic aflate față în față, pe scena de luptă nesfârșită, infinită a Cosmosului. Vibrarea și ritmul sunt două elemente „cu care are în continuu a lucra istoria din punctul ei specific de vedere, devenirea”¹³. Vibrarea, ritmul și devenirea se desfășoară în plenitudinea forțelor lor, în funcție de două mari coordonate ontice: material și spiritual. Din acest punct de vedere, materialul va „tinde la inerție perfectă”, iar spiritualul „care tinde la mișcarea maximă, se condiționează și regularizează reciproc, creând și în umanitate, întocmai ca în Cosmos, vibrarea, ritmul și devenirea ondulatorie”¹⁴. Pe baza teoriei evoluției ondulatorie, Pârvan își va continua demonstrația, arătând că „Juțea mișcării, respectiv a ritmului, atârnă de apropierea forței motrice. Și tot astfel, apropierea maximă de izvorul de energie dă și intensitatea maximă a vibrației. Trecând exclusiv în lumea noastră omenescă; o mare intensitate a vieții spirituale pune într-o agitație cu atât mai mare rudem indigestamque molem, cu cât o domină mai direct și mai apropiat; transformarea repede a lumii antice, secole întregi prelucrată fără mare spor de doctrina păgână mai mult metafizică a salvării, prin ideea identică a misionării creștine, mult mai apropiată de suflete cu etica ei socială popularizată”¹⁵. Vasile Conta a fost filozoful român care a pus în centrul operei sale filozofice teoria undulațiunii universale, potrivit căreia constituirea și dispariția formelor materiei este evoluția ondulatorie. În accepțiunea aceluiași filozof, mișcările și formele neevolutive, nu ar exista decât în interiorul undelor, având menirea de a le dezvolta. Ideile sale au avut o înrăurire foarte mare asupra lui Pârvan, în ceea ce privește interpretarea sa holistic-cosmologică. Ne vom așeza puțin, în cele ce urmează asupra câtorva idei promovate de Conta, pentru a vedea unele surse ale interpretărilor pârvaniene. Au existat unele afirmații, tributare unui reduționism fizicist, conform cărora, la Pârvan, ar fi existat un real monism energetic, aflat în strânsă legătură cu ultimele descoperiri științifice¹⁶. Este adevărat că Pârvan a fost un fin observator al cuceririlor lumii științifice. Ba chiar a fost la curent cu noile descoperiri ale acesteia, dar de aici și până a subordona totul unei concepții fiziciste energetice este o cale extrem de lungă. Revenind la Conta, acesta a subliniat că „în lume nu există decât Materie care se mișcă și se metamorfozează până la infinit în spațiu și timp, ascultând în toate mișcările și metamorfozele sale de legi fatale”¹⁷. Conta va încerca să găsească argumentele necesare eșafodării ideii sale, explorând domeniul științei naturii. Aici va găsi motivul, potrivit căruia „starea actuală a științelor pozitive” dovedește pe deplin faptul că „nu există în univers altă substanță decât materia”¹⁸. Aflat pe urmele materialiştilor francezi, Conta va sublinia la rândul său că, materia este veșnică, infinită, necreată, bazându-se pe datele relevate de comunitatea științifică a vremii, în care avea o deosebită încredere. El a propus ipoteza unităților relative de alcătuire a materiei, care aduce în prim plan elementele teoriei atomiste. Conta, spre deosebire de Democrit era pe deplin încredințat de diviziunea atomului, afirmând apartenența unei clase de corpuri la altele, ca idee a legăturii dintre fenomene. „Orice corp fizic face parte dintr-un corp mai mare, având în alcătuirea lui corpuri mai mici”¹⁹. Odată ajuns aici, Conta face distincția între „unități geologice”, reprezentate de corpurile de pe pământ și „unități siderale”, adică atomii care servesc alcătuirii

¹² ibidem p. 67;

¹³ ibidem p. 78;

¹⁴ ibidem

¹⁵ ibidem

¹⁶ Al. Dima, *Gânduri despre lume și viață la Vasile Pârvan*, în *Datina*, VI, nr. 7-8, p. 104-105;

¹⁷ Vasile Conta, *Opere filozofice*, București, Editura Cartea Românească, 1922, p. 35;

¹⁸ ibidem pp. 42-43;

¹⁹ ibidem pp. 521-522;

corpurilor siderale și „unități eterice”, aflate la baza constituirii unităților geologice. Tot ceea ce se construiește și legăturile existente între diferitele elemente ale construcțiilor, nu reprezintă altceva decât o acumulare cantitativă de atomi. Conta se află în fața unei alternative mecaniciste, el reducând materia la substanță. Filozoful român a reluat legătura dintre materie și fenomenele psihice, pentru el, sufletul, „nu e decât proprietatea creierilor; cu alte cuvinte, nu e decât o nouă formă a forței corespunzând la o nouă formă a materiei”²⁰. În altă parte, filozoful român arăta că același suflet, nu este nici pe departe „o secrețiune”, a creierului, „ci este o funcțiune; și tocmai pentru aceea el este material”²¹. Subliniind ideea unității indestructibile dintre materie și mișcare, el va refuza total concepțiile care admiteau în mod direct existența unui început al mișcării. Raportându-se la teoria lui Democrit, care admitea că la început atomii sunt imobili, Conta va arăta că aceasta nu mai este de actualitatea lumii moderne. Deoarece „e inadmisibil ca materia lipsită de mișcare în trecutul neînfinat să poată la un moment dat să fie pusă în mișcare dintr-o cauză care nu existase înainte și care apare din nimic; apoi mica ciocnire a câtorva atomi nu poate produce câtimea de mișcare infinită a lumii întregi, știind din experiență că puterile se comunică și se transformă fără ca întreaga cantitate să se mărească sau să se micșoreze vreodată”²². În concluzie, „întotdeauna mișcarea a existat în aceeași totală cantitate ca și aceea a materiei”²³. Putem spune că în accepțiunea lui Conta, materia, la fel ca și mișcarea este veșnică și necreată. În altă ordine de idei, din veșnicia materiei, va rezulta inexistența repaosului absolut. Repaosul este în accepțiunea filozofului român numai relativ. Cu toate acestea, mișcarea universală poate aborda o explicație destul de convenabilă, aceasta realizându-se prin influența pe care corpurile o exercită unele asupra altora. Mai mult, existența unor forme diferite, variate ale materiei, ar determina forme diferite de mișcare. Conta, identificând mișcarea cu forța, considera că există: puteri fizice, puteri biologice, puteri chimice, puteri sociologice, etc. Există la Conta forme superioare ale mișcării, acestea cuprinzând formele inferioare, dar filozoful român rămâne la formula mecanicistă, mai sigură.

Același Conta s-a afirmat cu certitudine împotriva indeterminismului psihologic și istoric, prin caracterul legic al desfășurării fenomenelor psihice și istorice. În privința fenomenelor sociale, Conta afirma, că acestea se sprijină pe două „izvoare”, care implică un anumit fel de legitate: statistica și istoria. În accepțiunea sa, statistica nu este altceva decât „legătura dintre faptele ce există în unitatea de timp”²⁴. Istoria va arăta „legătura de cauză și efect sau legătura de evoluțiune ori metamorfozare ce există între faptele sociale ce se succedeză în curgerea vremii”²⁵.

Influența unui Vico sau a unui Buckle este evidentă în cazul lui Conta, în privința problemei legității în viața socială. Conta va ajunge în acest sens la concluzii precum: orice națiune este produsul mediului în care trăiește (prin mediu înțelegându-se obiectele exterioare cu care omul vine în contact: natura, configurația solului, etc.), faptele istorice și succesiunea lor constituie o înlănțuire necesară²⁶. În privința evoluției, filozoful român va aborda tema raportului dintre materie și forță. Potrivit lui, forța este identificată cu proprietățile, însușirile materiei. În altă parte, Conta arată că „Materia și Forța nu sunt decât același lucru, divizibil în mintea noastră, când îl privim sub puncte de vedere deosebite, dar indivizibil fizicește”²⁷. Cu toată această subliniere, Conta nu a redus materia la forță sau energie. Forța este compusă așadar din proprietățile materiei, iar activitatea este inerentă aceleiași materii.

²⁰ ibidem p. 43;

²¹ ibidem p. 45;

²² ibidem p. 524;

²³ ibidem

²⁴ ibidem p. 37;

²⁵ ibidem

²⁶ ibidem

²⁷ ibidem pp. 158-159;

Concluzionând, Conta va sublinia că, acțiunea are un caracter universal, comportând două laturi: lupta dintre forțe care produce schimbări și transformări ale materiei, și echilibrul forțelor, care se stabilește în urma luptei. „Formele luptelor și echilibrurilor variază veșnic până la nesfârșit”²⁸.

Conta acordă o mare importanță formelor, pe care el le împarte în evolutive și neevolutive. Formele evolutive „de la momentul nașterii lor cresc pe nesimțite și treptat până la un punct culminant și de acolo tot așa de regulat descresc până la extincțiune”²⁹. Forma evolutivă este rezultatul stabilirii unui echilibru principal între forțele datorită cărora ea există. Cu toate acestea, stabilirea echilibrului între forțe nu presupune existența sau ideea repausului absolut. Conta subliniază că, în cadrul formei evolutive se stabilește un echilibru de forțe, dar cu toate acestea, respectivul echilibru ar fi unul relativ. Aceasta, deoarece în chiar cadrul formei constituite continuă „o luptă secundară” între forțele care au rămas pe dinafară și nu sunt elemente constitutive ale echilibrului. Avem astfel, „forțe secundare” și o „luptă secundară”. „Forțele secundare” tind și ele spre realizarea unui echilibru absolut, pe care nu reușesc să-l realizeze niciodată, dar ele provoacă astfel dezvoltarea.

Dezvoltarea se realizează, în viziunea lui Conta, sub forma unei unde sau semicerc, acesta implicând o „curbă suitoare”, un „punct culminant” și o „curbă coborâtoare”. În lucrarea „Teoria undulației universale”, Conta prezintă întreaga sa teorie cu privire la structura unde și la propagarea ei. Concluzia pe care o impune este aceea că, „fiecare undă conține alte unde secundare care alcătuiesc tot atâtea trepte pe curbele suitoare și coborâtoare”³⁰. Concepția sa despre dezvoltare implică ideea unităților relative de constituire a materiei, precum și viziunea despre formele mișcării. Am schițat în rândurile de mai sus câteva dintre ideile promovate de către Vasile Conta, filozoful român care a exercitat o mare influență asupra lui Vasile Pârvan. Filozofia lui Conta a însemnat și un mare moment în istoria gândirii modernității românești însuși.

Materia, în viziunea pârvaniană include atributul de inert sau pasiv. Este ceva static, nemișcat, necreat. Ea va fi pusă în mișcare de o forță, care nu îi exterioară și care din punct de vedere structural îi respectă tiparul. Materia universală, arată Pârvan, este inertă, dar ea e „modificată de energia ritmică a Cosmosului potrivit structurii ei intime; de obicei ea e transpusă dintr-o structură în alta, câteodată însă e vitalizată”³¹. Ceva mai încolo, gânditorul român va arăta că materia universală „condiționează prin structura ei intimă ritmul care o vivifică”³². Influența lui Conta se resimte din ce în ce mai mult. Pârvan are tendința de a dizolva părțile în întreg, în „Totul”, accentuând astfel conexiunea intensă cu Cosmosul. Toate acestea își găsesc oglindirea perfectă în dimensiunile existenței omenești. Conta afirmă la un moment dat că fenomenele și obiectele realității care ne înconjoară cunosc o neconținută devenire. Acestea vor ajunge un timp „când materia ce le constituie astăzi va îmbrăca o formă ce nu va avea nici o asemănare cu cea de astăzi”³³. Realitatea care ne înconjoară, va prezenta astfel o complicare a structurii ei, momentul de vârf al fenomenului reprezentându-l umanitatea. Aceasta înglobează la rândul ei unele atribute de o structură extrem de complexă precum: rațiunea, intuiția, determinismul, libertatea, inovația, tradiția, creativitatea. Ordinea acestor atribute este una rațională în ontologia istorică pârvaniană, marcată la rândul ei de un realism pozitiv, pentru că „în Cosmos toate se pătrund reciproc: materia trece prin materie, undele vibratorii trec prin alte unde vibratorii; ca o celulă în sângele nostru, făcând drumul ce i-l hotărăște vibrarea vieții noastre, așa pământul în Univers, așa noi, oamenii, în viața eternă suntem o singură particulă cu aceleași însușiri, supusă acelorași legi ca

²⁸ ibidem pp. 159-160;

²⁹ ibidem p. 163;

³⁰ ibidem p. 166;

³¹ Vasile Pârvan op. cit., p. 121;

³² ibidem

³³ Vasile Conta op. cit., p. 230;

Totul și făcând în circulația universală drumul ce ne e fixat de rațiunea de existență a Totului. Ritmul „inimii” Cosmosului dă pulsații identice până în cel de pe urmă „vas capilar” al Universului. Aceeași energie e activă în râmă și în om, în imbecil și în geniu: vibrațiile și ritmul materiei agitate de energie variază doar numai ca forme evolutive ale dezinerțării materiei³⁴. Pârvan ne oferă o interpretare proprie de tip holist-cosmogonic, unde părțile se vor dizolva cu totul într-un întreg, de aici și tabloul cuprinzător al continuității existenței noastre. Cu toate acestea, domeniile existenței sunt diferite și posedă gradul acela de independență, atât de necesar pentru a nu se lăsa dizolvate efectiv în marele Tot. Fiecare domeniu de existență posedă atributele necesare generatoare de ritmuri și vibrații proprii. Spiritul este echivalentul conștiinței umane și va avea o tendință de integrare în universal, de factură deterministă. Conștiința umană dorește unirea cu realitatea cosmică. Este vorba de o unire în care spiritul își păstrează conștiința de sine. Este vorba de dedublarea spiritului în lume, în sensul în care, el este altceva decât lumea. Concluzia firească nu este decât una, anume aceea a gândului activ în fața inerției materiei. Formele și ideile nu se pot dizolva în infinitul cosmic. Dacă ar face-o, ele s-ar depersonaliza, ar rămâne lipsite de identitate proprie, caz în care nu pot fi incluse în nici un caz în categoria de valoare. Existența naturală și cea istorică nu pot fi dizolvate efectiv în realitatea cosmică, cu toate că Pârvan are unele formulări care, ne conduc la acest fel de deznodământ. Astfel, vorbind despre legi, el arată că, acestea sunt „inexorabile existenței universale” și „ne supun voinței lor, până la anihilarea oricărei autonomii a gândului omenesc”³⁵.

Pârvan merge pe linia unei reale deveniri a naturii și societății, ce capătă în timp accente ontologice bine definite. Fiind un fin cunoscător al antichității, Pârvan suferă influența sistemelor de gândire existente aici. Vor fi promovate astfel lupta contrariilor, a contradicțiilor, deosebindu-se în mod net inerția și vibrarea pârvaniană. Sunt două forțe, concepte, principii care se opun, dar care sunt indisolubil legate reciproc. Astfel, „tendinței incomensurabil de puternice a materiei cosmice de a se integra în coeziune, uniformitate și inerție, îi stă în față tendința, pentru noi, tot așa de incomensurabilă ca putere a energiei cosmice de a se diferenția în activitatea ei, dând materiei vibrații, ondulații și gravitații de tot felul, neînchipuite ca număr, ca forme, ca intensități. La fel este lupta dintre integralul biologic și diferențialul spiritual din om, care reprezintă în materia noastră pieritoare, ca indivizi și ca tot, cele două eternități cosmice inerția și vibrația”³⁶.

Lucrurile, fenomenele, obiectele realității nu sunt izolate, nu plutesc într-un vid absolut, ele găsiindu-se „într-un număr infinit de relații și conexiuni”. În cadrul acestor ample legături și variate conexiuni se află umanitatea dar și individul izolat. Curgerea, devenirea și continuitatea sunt elementele de bază, sistemele de referință ale concepției sale filozofico-istorice. Lumea este un Tot unitar, care nu există într-o inerție proprie și nedisimulată, ea înscriindu-se pe o linie ascendentă a devenirii, care înglobează imperativul mișcării, precum și cel al unei continue evoluții universale. Ideile sunt cele care aparțin existenței. Ele au la rândul lor o anumită existență.

Existența cuprinde, în concepția lui Pârvan, infinite moduri de manifestare, care posedă relații și atribute proprii sieși. Fiecare astfel de mod de manifestare, va exista prin sine, dar în cele din urmă va fi absorbit în devenirea universală. Astfel, în „curgerea fără început și fără sfârșit a devenirii universale în care abnorm și absurd nu există, pentru că acesta e Haos, e urâțenie, și universul e Cosmos, adică frumusețe”³⁷. Omul constituie un „fragment din Cosmosul rațional”, din devenirea universală.

³⁴ Vasile Pârvan op. cit., pp. 156-157;

³⁵ Vasile Pârvan, *Scrieri*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 404;

³⁶ *ibidem* p. 151;

³⁷ Vasile Pârvan, *Memoriale*, București, Cultura Națională, 1923, p. 152;

Între materie și mișcare există o legătură foarte puternică, reprezentată de vibrație. Mai mult, orice vibrație „pentru a avea loc presupune existența unei materii vibratorii”³⁸. Nu putem merge mai departe fără să afirmăm că, legătura cu energetismul este evidentă. Cum am mai arătat, Pârvan acceptă indestructibilitatea materiei, precum și cea a mișcării, aceasta fiind într-o incompatibilitate cu vidul. Acesta din urmă, ar fi un obstacol insurmontabil, mișcarea devenind astfel inexistentă. Vidul este acela în care „nu ar putea exista nici vibrație, nici ritm. De aceea știința e nevoită să admită azi perfecta continuitate a materiei în spațiul infinit”³⁹. Gânditorul român este departe de a accepta vidul absolut, considerându-l un punct care nu susține absolut nimic. De asemenea, el, nu va accepta nici ideea unei mișcări pure, independente. Ne aflăm astfel în plin energetism, influența fiind venită pe linia lui Conta. Uneori, Pârvan, va aduce în prim planul concepției sale, o anumită individualitate a mișcării în raport cu materia. Atunci când corpurile suferă un impact, sunt generate sunete, căldură, lumină etc, acestea nefiind altceva decât „entități deosebite de materia în sine a acelor corpuri”, deoarece ele sunt „vibrație, iar nu materie”⁴⁰. Energia pe care Pârvan o preferă la nivelul cel mai înalt este aceea „unică, general-cosmică”. În primul rând, conceptul de unicitate se află în interrelaționare activă cu esența de sorginte materială a energiei. Unicitatea energiei cosmice pârvaniene, are ca și principiu de manifestare unitatea în diversitatea formelor ei de manifestare. Aceasta se manifestă în toate nivelurile de organizare ale materiei. Materia cosmică are tendința puternică „de a se integra în coeziune, uniformitate și inerție”. Acestei tendințe îi stă în față o alta „tot așa de incomensurabilă ca putere”, aceea a „energiei cosmice de a se diferenția în activitatea ei, dând materiei vibrații, undulații și gravitații de tot felul, neînchipuite ca număr, ca forme, ca intensități”⁴¹. Energia în deplinătatea elementelor sale constitutive implică diferențialul, acesta situându-se în raport cu integralul material. Acest diferențial are o altfel de notă, Pârvan trimițându-ne la „ceea ce știința consideră a fi negentropicul în raport cu entropicul” și care „este privit ca proprietate imanentă a materiei”⁴².

Principiul unității lumii are anumite nuanțări la Pârvan, locul central fiind ocupat de energia universală. Aceasta „e unică; lumina, sunetul, căldura, electricitatea, magnetismul ori spiritul nu sunt decât vibrații, ale aceleiași forțe, variate numai ca iuțeală absolută, intensitate și undulație”⁴³. Este vorba de unicitatea energiei, dar Pârvan întrevede un alt plan al sensului. Vorbind de unicitatea energiei, el de fapt privește înspre unicitatea și unitatea lumii. Energia nu este un concept singular. Ea este de fapt o „dimensiune intrinsecă a materiei”, iar „în plan ontologic general, unitatea lumii este pentru Pârvan, de ordin material”⁴⁴. Observăm în continuare că pe parcursul expozeului pârvanian, apar unele nuanțări care au generat o anumită originalitate. Astfel spiritul este, potrivit gânditorului român, un rezultat al materiei. Spiritul are anumite conotații, care ne conduc în direcția unei conștiințe umane sau al gândului omesc. Nu spiritul este partea integrantă a materiei, ci omul, care prin corp și conștiință se subjugă voii existenței materiale. Lucru absolut vizibil, „după cum încercările noastre de a contrazice legea gravitației universale sunt, mai curând sau mai târziu nimicite, tot așa orice evadare conștientă a ritmului omenesc din cadrele ritmului cosmic este fără întârziere pedepsită”⁴⁵. Omul se zbate în „ritmul vieții și al morții universale, în ritmul iubirii și al creării universale, în ritmul

³⁸ Vasile Pârvan, *Scrieri*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 403;

³⁹ ibidem pp. 436-438;

⁴⁰ ibidem p. 427;

⁴¹ ibidem p. 436;

⁴² Ioan Humă op. cit., p. 24;

⁴³ Vasile Pârvan, *Ideii și forme istorice*, Editura Cartea Românească, București, 2003, p. 120;

⁴⁴ Ioan Humă op. cit., p. 25;

⁴⁵ Vasile Pârvan, *Ideii și forme istorice*, Editura Cartea Românească, București, 2003, p. 120;

întunericului și al luminii cosmice”⁴⁶. Aici „sunt încorporate indisolubil ritmurile vieții și morții, iubirii și creării, întunericului și iubirii umane”⁴⁷.

Se poate conchide că, Pârvan se concentrează în principal, în cadrul concepției sale filozofico-istorice pe un anumit tip de funcție determinist-integrativă, ca primă caracteristică a Cosmosului. Se disociază astfel două planuri, ca sisteme referențiale și de conexiune: ontic și axiologic. În privința planului ontic, elementul cosmic se constituie într-un element aferent existenței, aflat într-o plină relație conexională inclusiv cu spiritul uman. Acesta din urmă se certifică în accepțiunea gânditorului român cu sensul unei realități ideale. Celălalt plan, cel axiologic, promovează un cosmic în care se regăsește elementul valorizator, caracteristic universalului uman. Ființa umană este, cel puțin ca și tendință, într-o continuă cursă a autodepășirii pe sine. În acest sens, grație acestui standard, al acestui obiectiv, pe care omul și-l propune, umanul ne apare ca și un „universal al valorii”. Aflat în acest punct, cosmicul nu poate decât să se umanizeze, el prezentându-se sau devenind obiect al cunoașterii sau acțiunii.

Integrarea cosmică, acesta este răspunsul la toate întrebările pe care omul și le pune. Dacă eșuează în această acțiune, omul va decădea amarnic, nemaigăsindu-se în ordinea și ierarhia Universului. Gândul nostru creator nu va putea fi valorificat în mod optim, decât „prin așezarea în mediul cosmic al ființei noastre individuale”⁴⁸.

BIBLIOGRAPHY

Cărți

- Catargiu, Virgil Emilian, *Vasile Pârvan filozof al istoriei*, Iași, Editura Junimea, 1982;
Conta, Vasile, *Opere filozofice*, București, Editura Cartea Românească, 1922
Humă, Ioan, *Vasile Pârvan sau lauda gândului*, Iași, Editura Junimea, 1987;
Pârvan, Vasile, *Idei și forme istorice*, Editura Cartea Românească, București, 2003;
Pârvan, Vasile, *Scrieri*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981;
Pârvan, Vasile, *Memoriale*, București, Cultura Națională, 1923;
Articole
Al. Dima, *Gânduri despre lume și viață la Vasile Pârvan*, în *Datina*, VI, nr. 7-8, p. 104-105;

⁴⁶ ibidem

⁴⁷ ibidem

⁴⁸ Vasile Pârvan, *Scrieri*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 404;